DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-55
УДК 33.330.341.1

Баркарь У.Я.
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського
Задирака О.М., Калініна Є.С.
Миколаївський національний аграрний університет

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА СОНЯШНИКУ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ БЕРЕЗАНСЬКОГО РАЙОНУ

Анотація. В статті обґрунтовано стратегічно важливе значення виробництва соняшнику та продуктів його переробки як для забезпечення продовольчої безпеки держави, так і для підтримки економіки країни в період економічної кризи. Авторами проведена оцінка економічної ефективності виробництва соняшнику в Березанському районі Миколаївської області. За зведеною статистичною та фінансовою звітністю за період з 2010 р. по 2019 р. здійснено аналіз основних економічних показників ефективності виробництва соняшнику. Проаналізовано сучасний рівень розвитку виробництва соняшнику в аграрних підприємствах Березанського району. В процесі дослідження визначено та запропоновано шляхи удосконалення організації й управління виробництвом соняшнику в сільгосппідприємствах Березанського району (на прикладі ПСП АФ «Василівка»).

Ключові слова: економічна ефективність, виробництво, витрати, рентабельність виробництва, насіння соняшнику.

Barkar Ulyana
Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlynsky
Zadyraka Olha, Kalinina Yevheniia
Mykolayiv National Agrarian University

ECONOMIC EFFICIENCY OF SUNFLOWER PRODUCTION AND WAYS OF INCREASE IN AGRICULTURAL ENTERPRISES OF BEREZANSK REGION

Summary. The article substantiates the strategically important importance of sunflower production and its products for ensuring the food security of the state and for supporting the country's economy in times of economic crisis. The authors evaluated the economic efficiency of sunflower production in the Berezansky district of Mykolaiv region. According to the summary statistics and financial statements for the period from 2010 to 2019, the analysis of the main economic indicators of the efficiency of sunflower production. The current level of development of sunflower production in agricultural enterprises of Berezansky district is analyzed. In the course of the research the ways of improvement and organization of the production and management of sunflower production in agricultural enterprises of Berezansky district (on the example of PAE AF "Vasylivka") were identified and proposed in order to increase the efficiency of sunflower production: to the region. Modern varieties and hybrids combine dozens of different traits, which are evaluated at different stages of the breeding process; 2) reducing the cost of sunflower production. Cost is one of the main articles for an enterprise through which it can actually increase the profitability of both a particular culture and the economy as a whole; 3) increasing yields through the use of herbicides. In order to obtain high yields of this crop it is not enough to only obtain the best hybrids, and it is necessary to execute the technological complex of cultivation of the crop in a timely manner. The best precursors to sunflower are winter crops, corn, grain, barley. Despite the large amount of research, the issue of improving the efficiency of agricultural production is not lost relevance, especially the influence of factors, especially the microeconomic level, on the efficiency of sunflower cultivation, which have not yet been studied. Therefore, there is a need for in-depth analysis of the factors that determine the final results of management and substantiation of the directions of increasing the efficiency of sunflower production under current conditions.

Keywords: economic efficiency, production, costs, profitability of production, sunflower seeds.

Постановка проблеми. Соняшник є основною сільськогосподарською культурою, прибутковість вирощування якої є безсумнівною, за ступенем рентабельності вона займає перше місце. Безумовно, це олійна культура номер один в Україні, адже в структурі рослинних олій вона займає понад 60%. Більше того, на початку XXI ст. соняшник є однією з головних олійно-білкових культур світового землеробства, важливим джерелом виробництва олії і шроту. Він відіграє особливу роль у поліпшенні фінансового стану сільськогосподарських підприємств у період подолання економічної кризи. Виробництво соняшнику завжди є досить рентабельним, продукти його переробки конкурентоспроможні на внутрішньому і світовому ринках, а також є важливою складовою продовольчих і кормових білкових ресурсів. Проте в останні роки переважають екстенсивні методи виробництва соняшнику, про що свідчать темпи зниження врожайності порівняно з темпами скорочення валового збору. Екстенсивний, шлях одержання сировини може призвести до кризи соняшникової галузі країни та її регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато уваги приділяється проблемі підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому та вирощування соняшнику, оскільки, від успішного розв'язання її залежить зростання рентабельності підприємств, під-

© Баркарь У.Я., Задирака О.М., Калініна Є.С., 2020

вищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та світовому ринках, забезпечення сталого розвитку агропромислового комплексу. До розгляду цих проблем звертаються багато науковців, серед них Гудзь О.Є., Андрійчук В.Г., Дудник А.В., Зінченко О.І., Карпенко А.В., Мацибора В.І., Коденська М.Ю., Колузанов К.В., Кириленко І.Г., Наумов О.Б., Побережна А.А.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Основна частина досліджень приділена шляхам підвищення ефективності вирощування соняшнику та виходу на світовий ринок. Однак більш детального дослідження потребують методи підвищення ефективності виробництва соняшнику, а саме розповсюдженість екстенсивного методу вирощування та його негативний вплив на подальший розвиток галузі. Це обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є дослідження та аналіз економічної ефективності виробництва соняшнику в сільськогосподарських підприємствах Березанського району та обґрунтування основних шляхів підвищення його економічної ефективності.

Виклад основного матеріалу. В успішному розвитку багатьох галузей економіки України, насамперед сільського господарства, важливу роль відіграє збільшення обсягів виробництва соняшнику. Олійні культури мають велику питому вагу в структурі посівних площ і валових зборів сільськогосподарських культур. Це пояснюється їх винятковим значенням та різнобічним використанням [4, с. 32].

Соняшник та продукти його переробки є невід'ємною частиною харчування людей. Насіння соняшнику містить 50-56% олії (від сухої маси насіння) та 16,5% протеїну. Олія має високі смакові якості, за засвоюваністю (86-91%) та калорійністю (929 ккал) значно краща за інші жири. Вона містить до 62% біологічно активної ліноленової кислоти, вітаміни А, Д, Е, К. Вживають олію безпосередньо в їжу, при виробництві маргарину, консервів, кондитерських виробів. Нижчі її сорти застосовують при виготовленні оліфи, фарби, лаків, мила тощо.

При переробці насіння соняшнику на олію як побічну продукцію одержують близько 33% макухи, яка містить 33-36% білка, 5-7% жиру, багато мінеральних солей та вітамінів. Кошики соняшнику, вихід яких становить 56-60% врожаю насіння. Після обмолочування згодовують великій рогатій худобі та вівцям. За поживністю вони аналогічні сіну. Соняшникова лузга (16-22% від маси насіння) є сировиною для виробництва етилового спирту, кормових дріжджів та фурфуролу, що застосовується для виготовлення пластичних мас, штучних волокон та інше.

Соняшник широко використовують і як кормову культуру. Його зелену масу в суміші з бобовими та іншими культурами застосовують для годівлі великої рогатої худоби, а також силосують. За 1 га посіву соняшнику при врожайності 20 ц/га можна одержувати до 10 ц олії, 8 ц шроту або макухи, 12 ц сухих кошиків, 4 ц лузги, 35-40 кг меду [1, с. 258].

Об'єктом дослідження було обрано сільськогосподарські підприємства Березанського району через його кліматичну привабливість для вирощування соняшнику. Березанський район розташований у південній частині Миколаївської області в зоні південного степу України. Територія району становить 1,38 тис. кв. км. Район розташований на узбережжі Чорного моря. Рельєф району рівнинно-хвилястий, ґрунтовий покрив в основному складається з південних чорноземів звичайних середньо- і мало гумусних, місцями зустрічаються засолені фунти, пісчаники.

Проаналізувавши основні соціально-економічні показники Березанського району за період починаючи з 2017 року та закінчуючи 2019 роком бачимо, що розмір загальної території району протягом досліджуваного періоду залишався незмінним та становить – 137,8 тис. га, далі дослідимо склад та структуру загальної земельної території (табл. 1).

Чисельність постійного населення на кінець року в звітному році порівно з базисним роком зменшилась на 2,1%, дана динаміка до скорочення населення прослідковується протягом всього досліджуваного періоду, й з кожним роком чисельність населення Березанського району стає все меншою.

Таблиця 1

Основні соціально-економічні показники Березанського району

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. у % до 2017 р.
Загальна територія, тис. га	137,8	137,8	137,8	100,0
Площа земель сільськогосподарського призначення, тис. га	115,1	115,1	115,1	100,0
Чисельність постійного населення (на кінець року), тис. осіб	23,4	23,2	22,9	97,9
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	2676	2756	2284	85,4
Природний приріст (скорочення) населення, осіб	-122	-153	-169	72,2
Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників, грн	3422	5142	6376	186,3
Вартість валової продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 року, млн грн	210,6	235,1	227,0	107,8
Капітальні інвестиції, млн грн	95,8	196,6	417,9	436,2

Джерело: розраховано автором з використанням статистичної інформації Головного управління статистики у Миколаївській області [7]

Таблиця 2

Основні показники діяльності сільгосппідприємств Березанського району

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. у % до	
				2017 р.	2018 р.
Площа посіву сільськогосподарських культур, га	58282,0	58006,0	58005,0	99,5	99,9
Вартість валової продукції в постійних цінах 2010 року, млн грн	210,6	235,1	227,0	107,8	96,5
Кількість працівників, зайнятих у сільгоспвиробництві, осіб	1841	1810	1837	99,8	101,5

Джерело: розраховано автором з використанням статистичної інформації Головного управління статистики у Миколаївській області [7]

Таблиця 3

Динаміка валового збору соняшнику в аграрних підприємствах Березанського району

Роки	Валовий збір, т	Абсолютний приріст, т	Темп росту, %	Темп приросту, %
2010	19000	…	…	…
2016	24663	5663	129,8	29,8
2017	24929	266	101,1	1,1
2018	27014	2085	108,4	8,4
2019	18950	-8064	70,1	-29,9

Джерело: розраховано автором з використанням статистичної інформації Головного управління статистики у Миколаївській області [7]

Середньооблікова кількість штатних працівників в звітному році зменшилась на 14,6%. За досліджуваний період прослідковується природне скорочення населення – депопуляція. В Березанському району наявні одні з найвищих середньомісячних заробітних плат штатних працівників, а в 2019 році розмір заробітної платні відносно базисного року підвищилась на 86,3%. Вартість валової продукції в звітному році підвищилась на 7,8%. Значний стрибок відбувся в розмірі капітальних інвестицій в Березанський район, та в 2019 році дане підвищення становило 336,2%. Можемо припустити, що завдяки збільшенню капітальних інвестицій в Березанський район відбулося підвищення розміру середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників.

Розглянемо основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств Березанського району за останні три роки (табл. 2).

Виходячи з основних показників діяльності сільгосппідприємств Березанського району за період з 2017 року та закінчуючи 2019 роком було виявлено, що площа сільгоспугідь за досліджуваний період зменшилась на 0,5%.

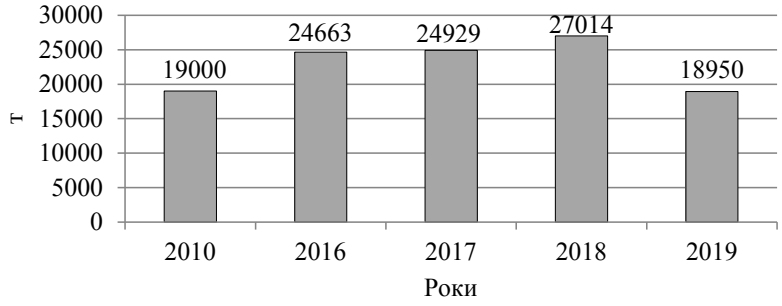

Рис. 1. Динаміка валового збору соняшнику в аграрних підприємствах Березанського району

Джерело: розраховано та побудовано автором з використанням статистичної інформації Головного управління статистики у Миколаївській області [7]

Вартість валової продукції в постійних цінах 2010 року в 2019 році відносно 2017 року зросла на 7,6%, а відносно 2018 року зменшилась на 3,5%. Кількість працівників зайнятих в сільгоспвиробництві протягом досліджуваного періоду спочатку зменшується на 0,2 %, а потім зростає на 1,5 %, що свідчить про підвищення рівня зайнятості населення.

Проаналізуємо валовий збір соняшнику за досліджуваний період (табл. 3).

Середній рівень ряду:

$$\overline{У} = \frac{\Sigma У}{n} = \frac{114556}{5} = 22911{,}2 \text{ т з 1 га} \quad (1)$$

Середній абсолютний приріст:

$$\overline{\Delta баз} = \frac{\Sigma \Delta}{n} = \frac{16078}{5} = 3215{,}6 \text{ т з 1 га} \quad (2)$$

Середній темп зростання:

$$\overline{Тр}_{баз} = \sqrt[n-1]{\frac{Уп}{У_1}} \times 100 = \sqrt[5-1]{\frac{18950}{19000}} \times 100 = 99{,}9\% \quad (3)$$

Визначимо середній темп приросту:

$$\overline{Тпр} = 99{,}9 - 100 = -0{,}1\%$$

Виходячи з результатів розрахунків виявлено, що середній валовий збір соняшнику за досліджуваний період становить 22911,2 т. Встановлено, що максимальний показник валового збору соняшнику був в 2018 році (27014 т).

Визначення шляхів підвищення ефективності виробництва соняшнику в досліджуваному районі проведем на основі приватного сільськогосподарського підприємства агрофірма «Василівка».

Проведем аналіз економічної ефективності виробництва соняшнику у досліджуваному підприємстві. Аналізуючи показники таблиці 4, слід зазначити, що найбільший рі-

Таблиця 4

Рівень розвитку виробництва соняшнику в ПСП АФ «Василівка» Березанського району

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. у % до	
				2017 р.	2018 р.
Посівна площа, га	482,0	713,0	611,0	126,8	85,7
Валовий збір, ц	5539,0	11788,0	9633,0	173,9	81,7
Урожайність, ц/га	11,5	16,5	15,8	137,4	95,8
Собівартість 1 ц, грн.: – виробнича – реалізованої продукції	 188,1 201,3	 298,9 336,9	 422,5 388,5	 224,6 193,0	 141,4 115,3
Ціна реалізації 1 ц, грн.	773,6	844,1	853,9	110,4	101,2
Прибуток (+), збиток (-), грн.: – на 1 ц зерна – на 1 га посіву – на 1 грн виробничих витрат	 833,8 9581,5 4,4	 379,3 6271,1 1,3	 544,8 8590,0 1,3	 65,3 89,7 29,5	 143,6 137,0 100,0
Рівень рентабельності (збитковості), %	284,4	150,5	132,7	-133,9в.п.	-17,8 в.п.

Джерело: розраховано автором з використанням статистичної та фінансової звітності ПСП АФ «Василівка» Березанського району

вень рентабельності був у 2017 році; у 2018 році хоч і збільшилась площа посіву та валовий збір, рівень рентабельності знизився. Прибуток на 1 га посіву у 2019 році збільшився відносно 2018 року на 37%. За останні три роки прибуток на 1 ц соняшнику у 2017 році був найбільшим. Виробнича собівартість 1 ц зерна у 2019 році відносно 2018 року збільшилася на 41,4%, а відносно 2017 року на 124,6%. Щодо собівартості 1 ц реалізованого зерна, то тут схожа ситуація. В 2019 році собівартість 1 ц реалізованого зерна відносно 2017 збільшилася на 93%, а по відношенню до 2018 року на 15,3%.

Виробництво продукції вимагає певних витрат, які формулюють собівартість продукції. Виробнича собівартість – це собівартість яка включає в себе витрати які йдуть на виробництво і доробку продукції і транспортування її до місця зберігання. До виробничої собівартості продукції включають: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; загальновиробничі витрати. Проаналізуємо витрати, які пов'язані з виробництвом 1 ц соняшнику, щоб стверджувати про економічну ефективність цієї культури для підприємства.

Провівши аналіз по статтях витрат на виробництво 1 ц соняшнику за 2018 та 2019 роки, можемо зробити такі висновки: собівартість 1 ц соняшнику в звітному році порівняно з базисним роком збільшилась на 123,6 грн (на 41,4%). Таке збільшення відбулось за рахунок збільшення витрат на посадковий матеріал (майже в 3 рази), нафтопродукти (в 2,5 рази), витрат на оплату праці (в 3,3 рази) та за рахунок відрахувань на соціальні заходи (в 3,3 рази). Загалом, в основній масі по статтям витрат видно збільшення собівартості продукції.

Наступним кроком дослідження буде аналіз впливу затрат коштів на гектар посіву, урожайності на зміну собівартості одиниці продукції.

Загальна зміна собівартості одиниці продукції:

$$i = \frac{z_1}{z_0} \quad (4)$$

$$i = \frac{422,5}{298,9} = 1,414 \text{ або } 141,4\%$$

$$\Delta z = z_1 - z_0 \quad (5)$$

$$\Delta z = 422,5 - 298,9 = 123,6 \text{ грн},$$

де z_0, z_1– собівартість одиниці продукції в базисному і звітному роках.

Таблиця 5

Розмір та структура витрат на виробництво 1 ц соняшнику в ПСП АФ «Василівка» Березанського район

Елементи витрат	2018 р.		2019 р.		2019 р. у % до 2018 р.
	грн	%	грн	%	
Прямі матеріальні витрати всього, в т.ч.:	159,5	53,4	180,1	42,6	112,9
– насіння	14,2	4,8	41,2	9,8	в 2,9 разів
– нафтопродукти	36,4	12,2	90,4	21,4	в 2,5 рази
– оплата послуг і робіт сторонніх організацій	3,5	1,2	0,7	0,2	20,0
– решта матеріальних витрат	105,4	35,3	48,5	11,5	46,0
Прямі витрати на оплату праці	1,6	0,5	5,2	1,2	в 3,3 рази
Інші прямі та загально виробничі витрати всього, в тому числі:	137,8	46,1	237,1	56,1	172,1
– амортизація необоротних активів	6,7	2,2	12,6	3,0	188,1
– відрахування на соціальні заходи	0,3	0,1	1,0	0,2	в 3,3 рази
– решта інших прямих та загальновиробничих витрат	130,8	43,8	222,8	52,7	170,3
Всього витрат	298,9	100,0	422,5	100,0	141,4

Джерело: розраховано автором з використанням статистичної звітності ПСП АФ «Василівка» Березанського району

Таблиця 6

Вихідні дані для індексного аналізу виробничої собівартості 1 ц соняшнику в ПСП АФ «Василівка» Березанського району

Показники	Умовні позначення	2018 р.	2019 р.
Урожайність соняшнику, ц з 1 га	y	16,5	15,8
Собівартість 1 ц соняшнику, грн	z	298,9	422,5
Затрати на 1 га посіву соняшнику, грн	z y	4941,5	6661,0

Джерело: розраховано автором з використанням статистичної та фінансової звітності ПСП АФ «Василівка» Березанського району

В звітному році в ПСП АФ «Василівка» Березанського району, собівартість 1 ц соняшнику збільшилась на 41,4%, що в грошовому виразі становить 123,6 грн.

Для визначення впливу факторів на зміну собівартості одиниці продукції необхідно визначити такі індекси:

1) індекс затрат на гектар посіву:

$$i_з = \frac{z_1 y_1}{y_1} : \frac{z_0 y_0}{y_1} \quad (6)$$

$$i_з = \frac{6661,0}{15,8} : \frac{4941,5}{15,8} = 1,348 \text{ або } 134,8\%,$$

де y_0, y_1– урожайність відповідно в базисному та звітному роках; z_0y_0, z_1y_1 – затрати коштів на гектар в базисному та звітному періодах, грн.

Абсолютна зміна собівартості за рахунок затрат коштів на гектар:

$$\Delta з = z_1 - \frac{z_0 y_0}{y_1} \quad (7)$$

$$\Delta з = 422,5 - \frac{4941,5}{15,8} = -109,8 \text{ грн.}$$

Затрати на 1 га посіву в звітному році збільшилися на 34,8%, що в грошовому виразі становить 109,8 грн. за 1 га під соняшником. Відповідно це негативно вплинуло на собівартість 1 ц соняшнику.

2) індекс, який характеризує зміну собівартості одиниці продукції за рахунок урожайності:

$$i_y = \frac{z_0 y_0}{y_1} : \frac{z_0 y_0}{y_0} \quad (8)$$

$$i_y = \frac{4941,5}{15,8} : \frac{4941,5}{16,5} = 1,044 \text{ або } 104,4\%$$

Абсолютна зміна собівартості за рахунок урожайності:

$$\Delta y = \frac{z_0 y_0}{y_1} - z_0 \quad (9)$$

$$\Delta y = \frac{4941,5}{15,8} - 298,9 = 13,9 \text{ грн.}$$

Зміна собівартості соняшнику за рахунок зниження урожайності спричинив підвищення собівартості на 4,4%, що в грошовому виразі становить 13,9 грн.

3) взаємозв'язок індексів і приростів

$$i_z = i_з \cdot i_y \quad (10)$$

$$i_z = 1,348 \times 1,044 = 01,407 \text{ або } 140,7\%$$

$$\Delta z = \Delta з + \Delta y \quad (11)$$

$$\Delta z = 109,8 + 13,9 = 123,7 \text{ грн.}$$

Аналізуючи проведені розрахунки по виробничій собівартості 1 ц соняшнику в ПСП АФ «Василівка» Березанського району за 2018 та 2019 роки було виявлено, що на зміну собівартості вплинули як якісні так і кількісні фактори. Зниження урожайності соняшнику в 2019 році спричинило підвищення її собівартості на 109,8 грн. А збільшення витрат на 1 га під соняшник вплинуло на збільшення собівартості 1 ц соняшника на 13,9 грн.

Одним із основних шляхів підвищення ефективності виробництва насіння соняшнику є впровадження у виробництво нових, більш перспективних та високоврожайних сортів та гібридів, що пристосовані до регіону. Сучасні сорти та гібриди комбінують десятки різних ознак, які оцінюються на різних етапах селекційного процесу. З них вимогами сільськогосподарського виробництва визначається найбільш широке коло традиційно контрольованих ознак, що включають врожайність і її компоненти, а також терміни дозрівання, стійкість до розповсюджених хвороб і шкідників, адаптивність до стресів, до умов застосовуваної агротехніки і механізованому збиранні, придатність до тривалого зберігання. Впровадження нових високопродуктивних сортів, стійких до несприятливих умов, а також оновлення елітного та репродукційного насіння дозволяє збільшити врожайність та виробництво на 20-25%. Такий шлях інтенсифікації виробництва значно дешевше інших методів. Весь комплекс селекційної роботи зводиться до вирішення величезної важливості народногосподарських завдань по створенню нових більш цінних по врожайності та якості одержуваної продукції сортів і гібридів, здатних без додаткових витрат підвищувати врожайність, збільшувати валовий збір більш дешевої і високоякісної продукції [3, с. 18–20].

Не менш важливим напрямком підвищення ефективності виробництва соняшнику є зниження собівартості виробництва соняшника. Собівартість в ринкових відносинах є однією з головних статей для підприємства за допомогою якої, воно може реально підвищити прибутковість як конкретної культури так і господарства в цілому. Та і взагалі максимум прибутку при мінімуму витрат є головною ціллю більшості підприємств [5, с. 198].

Підвищення урожайності за рахунок використання гербіцидів. Серед олійних культур соняшника належить провідне місце. Для одержання високих врожаїв цієї культури недостатньо тільки добрати кращі гібриди, а треба своєчасно виконати технологічний комплекс вирощування культури. Кращими попередниками соняшнику є озимі культури, кукурудза, зернові, ячмінь.

За використання гербіцидів ручні прополювання посівів виключаються повністю, а механічний обробіток ґрунту зводиться до мінімуму. Починаючи з періоду сходів – двох пар листків, проводять захист посівів від однорічних та багаторічних злакових бур'янів страховим гербіцидом

Алінка (0,1-1,2 л/га). Використовуючи ґрунтові гербіциди Екстрим і Тайфун, можна ефективно боротися з однорічними злаковими та деякими двосім'ядольними бур'янами, а застосовування після сходового граміниціду Стилет вирішує не тільки проблеми однорічних, а і багаторічних бур'янів. Гербіциди суцільної дії Вулкан і Вулкан плюс ефективно знищують багаторічні бур'яни, такі як перій повзучий, осоти і березка польова. За застосуванням як десикантів ці два гібриди прискорюють дозрівання рослин, зменшують строки збирання врожаю та його втрати, зменшують шкодочинність хвороб [2, с. 42–44].

Висновки і пропозиції. Економічна ефективність виробництва соняшника залежить від складного комплексу природноекономічних, технологічних, науково-технічних факторів. При вивченні даної проблеми слід рахувати наступні особливості галузі: соняшник вимогливий до умов обробітку.

Незважаючи на велику кількість досліджень, питання підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва не втрачає актуальності, особливо впливу факторів, насамперед мікроекономічного рівня, на ефективність вирощування соняшнику, які ще недостатньо вивчені. Тому виникає необхідність поглибленого аналізу факторів, що зумовлюють кінцеві результати господарювання та обґрунтування напрямів підвищення ефективності виробництва соняшнику за сучасних умов.

Галузь олійництва в Україні нині розвивається екстенсивним шляхом. Однією з причин зниження врожайності соняшнику в Україні, на думку ряду фахівців, є його поширення у регіонах, які не мають відповідних ґрунтово-кліматичних умов для його вирощування, проте незважаючи на такий шлях розвитку, виробництво і реалізація насіння соняшнику, поряд із зерном, є прибутковою галуззю сектору України.

Список літератури:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підручник, 2-ге вид., доп. і перероблене. Київ : КНЕУ, 2002 р. 624 с.
2. Удова Л.О. Підвищення стійкості виробництва соняшнику. *Економіка АПК*. 2003. № 9. С. 42–44.
3. Дудко С.С. Нові перспективні гібриди соняшнику від Євраліс Семанс. *Пропозиція*. 2005. № 2. С. 18–20.
4. Жигадло В.С., Сікачина О.В. Виробництво зернових та олійних культур в Україні: проблеми та перспективи в умовах світової продовольчої кризи / за ред. В. Артюшина. Київ : Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН, 2008. 44 с.
5. Ефективність виробництва соняшнику: зб. наук. праць / Подільська державна аграрно-технічна академія. Харків, 2015. 303 с.
6. Федоряка В.П. Ефективність виробництва і реалізації соняшнику в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 41(2). С. 139–144.
7. Статистична інформація «Головного управління статистики Миколаївської області». URL: http://www.mk.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 10.04.2020).

References:

1. Andriychuk, V.H. (2002). *Ekonomika ahrarnykh pidpryyemstv: pidruchnyk* [Economics of agricultural enterprises: textbook]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
2. Udova, L.O. (2003). Pidvyshchennia stiikosti vyrobnytstva soniashnyku [Increasing the sustainability of sunflower production]. *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 42–44.
3. Dudko S.S. (2005). Novi perspektyvni hibrydy soniashnyku vid Yevralis Semans [New promising sunflower hybrids from Euralis Semans]. *Propozytsiia,* vol. 2, pp. 18–20.
4. Zhyhadlo, V.S., & Sikachyna, O.V. (2008). *Vyrobnytstvo zernovykh ta oliinykh kultur v Ukraini: problemy ta perspektyvy v umovakh svitovoi prodovolchoi kryzy* [Grains and oilseeds in Ukraine: problems and prospects in the global food crisis]. Kyiv: Analitychno-doradchyi tsentr Blakytnoi strichky PROON.
5. Podilsky State Agrarian and Technical Academy (2015). Efektyvnist vyrobnytstva soniashnyku: zb. nauk. Prats [Sunflower production efficiency: a collection of scientific papers]. Kharkiv: Podilsky State Agrarian and Technical Academy.
6. Fedoriaka, V.P. (2013). Efektyvnist vyrobnytstva i realizatsii soniashnyku v Ukraini [Efficiency of sunflower production and sales in Ukraine]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, vol. 41(2), pp. 139–144.
7. Statistical information of «Main department of statistics of the Nikolaev area». Available at: http://www.mk.ukrstat.gov.ua/ (accessed 10 April 2020).